

DOI 10.37491/UNZ.91-92.4
УДК 130 27-523 2-526 726 94(4/9)

Наталія КУЛІШ¹

ВИРАЗ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В САКРАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ МІСТА ВІННІПЕГ

Досліджується вираження української ідентичності в сакральній культурі міста Вінніпег. Зазначено, що релігійна ідентичність стала підґрунтям збереження української національної ідентичності в діаспорі. За підтримки церкви українські емігранти не впали у зневіру, не піддалися асиміляції, натомість наполегливо, творчо вибудовували матрицю української духовної самобутності: сповідували догмати віри, брали участь у релігійних обрядах та ритуалах; вивчали свою історію, зберігали пам'ять про видатних українців, культивували українські традиції та звичаї, літературну, мистецьку спадщину, традиційні ремесла, сакральну культуру, символи; розвивали освітнє середовище, громадську, суспільну активність. Констатовано, що церква виконувала функцію соціального контролю в житті мирян та водночас плекала українські ціннісні маркери ідентичності, насамперед: позитивне, шанобливе ставлення до священника, родини, співвітчаків. Відіграла важливу роль у гуртуванні української спільноти. Акцентовано, що саме в сакральній культурі чи не найповніше виявляється менталітет народу, його світовідчуття, світосприйняття, особливості національного характеру, ідеали, прагнення, смаки, розуміння прекрасного. Форма сакральних споруд не лише символізувала елементи християнської віри, але й виконувала інформативну функцію впізнаваності, самобутності. Зазначено, що унікальністю українського сакрального будівництва Вінніпегу є те, що проектування, побудова, внутрішнє та зовнішнє оздоб-

¹ кандидатка філософських наук, запрошена вчена, Університет Манітоби (м. Вінніпег, Канада), dobre3009@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7044-6767>.

лення храмів переважно здійснювалося високопрофесійними українцями-емігрантами, перед якими, з-поміж іншого, постали складні завдання реалізації не лише загальноприйнятого принципу «церква — символ віри, мистецький твір», але й врахування та втілення українських традицій в будівлях модерного стилю. На практиці, будуючи церкви, українські емігранти, з одного боку, вдавалися до спрощення архітектурних форм їх ідеалізації, з іншого — вражає їхня стильова різноманітність. Зазвичай храми будувалися за зразками архітектури східної християнської церкви в Україні, шляхом наслідування та творчої інтерпретації двох варіантів основних європейських стилів церковного будівництва: старовізантійського (X–XI ст.ст.) та українського бароко (XVII–XVIII ст.ст.). Виділено ключові течії сакральної архітектури, представлені у Вінніпезі. Наведено зразки архітектурних рішень, сакральних споруд, виділено ключові особливості та символічний зміст. Акцентовано на участі архітекторів, митців-вихідців з України в реалізації будівництва сакрального простору Вінніпегу. Констатовано, що проблематика є доволі глибокою та передбачає подальше наукове осмислення практичної ролі сакрального простору як осередків культивування національного духу, збереження традицій, освітнього, мовного середовища та історичної пам'яті.

Ключові слова: українська ідентичність, сакральна культура, церква, символізм, діаспора, Вінніпег.

Проблема національної ідентичності є доволі актуалізованою у суспільному та науковому дискурсах. У сучасному глобалізованому світі національна ідентичність зазнає суттєвого тиску, змінюється процедура, механізм її формування, розхитуються та трансформуються усталені форми сутнісного вираження. Об'єктивним процесом реакції на кризу ідентичності є звернення до її традиційних сфер — релігійної та етнічної. Невипадково саме релігійна ідентичність стала підґрунтям збереження української національної ідентичності в діаспорі. Система знаків, символів, міфів, традицій, кодифікованих в обрядах та ритуалах, об'єднаних єдиною культурою шляхом спілкування та гуртування, витворила специфічну реальність українського світу поза Україною. Для українців-емігрантів у вільному світі церква стала не лише осередком організації культурного простору, але й основою побудови міцної спільноти, об'єднаної прагненням зберегти власну віру, мову, історичну пам'ять, культуру.

Тлумачення різнопланових аспектів вираження ідентичності розглянуто у працях Л. Грінфелда, М. Хайдеґера, Івана-Павла II — Папи Римського, Т. Лукмана, Т. Меєра, Е. Сміта, Р. Старка, Ч. Тейлора. Окремі питання проблем української ідентичності її релігійного вираження розв'язано в роботах українських науковців минулого та сучасності: М. Брайчевського, Т. Власевич, І. Дзюби, І. Клімук, М. Козловець, О. Козловського, А. Колодного, С. Кримського, Т. Кучери, В. Лісового, В. Липин-

ського, М. Мариновича, М. Поповича, Я. Рудницького, О. Сагана, М. Степико, О. Турія, Г. Филиповича, Л. Филипович, М. Черенкова, В. Шинкарука та ін.

Міждисциплінарний дискурс, у якому позиціонується вибраний об'єкт дослідження, передбачає аналіз різноманітних матеріалів філософського, історичного, теологічного, культурологічного, мистецького та ін. походження. Такий підхід уможливить більш глибоке усвідомлення ролі релігійного чинника в процесах вияву української ідентичності в сакральній культурі.

Важливим аспектом дослідження української ідентичності є її вираження в сакральній культурі діаспори, локального простору міста Вінніпег та його околиць.

Вінніпег — стара столиця «канадійської України» [1, с. 3] — місто, яке відіграло важливу роль в історії української еміграції в Канаду. Три-чотири десятиліття було центром українського культурного життя, оскільки доволі щільно заселене вихідцями з України. Окрім іншого, про Вінніпег закріпилося уявлення як про потужний релігійний осідок Української православної церкви Канади та Української греко-католицької церкви, представлений не лише їхніми інституційними утвореннями, біляцерковними спільнотами, але й масивом сакральної архітектурної спадщини. Унікальні риси сакральної обрядовості, церковної архітектури, релігійної свідомості стали своєрідними маркерами ідентичності, виокремлюючи українців з-поміж загалу Вінніпезького поліетнічного та поліконфесійного середовища.

Етимологічна сутність слова «ідентичність» поєднує два тлумачення — тотожність та однаковість. У «Філософському енциклопедичному словнику» термін «ідентичність» означає «те саме» та виводиться з концепту «ідентифікація» — «дія спрямована на встановлення ідентичності» [2, с. 233]. Як складова процесу виникнення і підтримки ідентичності, ідентифікація характеризується двома основними рисами: по-перше, вона здійснюється цілеспрямовано і, по-друге, реалізується за допомогою певних символічних засобів [3, с. 3]. Ідентифікація українства стала відповіддю на виклики глобального світу, потреби усвідомленості національного буття. Підвалинами збереження ідентифікації, базисом символізму, з-поміж іншого, став світ сакрального, адже саме воно дотичне до глибинного прошарку людської свідомості. Сакральне — «термін, що характеризує церковні таїнства, предмети релігійного поклоніння, речі, які належать до релігійного культу, все, що, згідно з вченням церкви, наділене Божою благодаттю» [2, с. 562]. На нашу думку, сутнісний вимір сакрального не обмежується вузькими рамками релігійних практик, сакральне може визначати імперативи світоглядних, ментальних, ціннісних координат. Як зазначає М. Козловець, «Існування сакрального доктринального ядра, що окреслює деяку священну, «недоторканну», незбагненну сферу життя, яка не підлягає аналізу й критиці, зумовлює ступінь сакральності інших сфер і є критерієм інтерпретації й оцінки будь-яких соціокультурних фактів і явищ. Саме перехід на рівень сакрального забезпечує глибоку інтимність традиції та збереження моральної атмосфери у спільнотах» [4, с. 92].

Невипадково, опинившись за межами рідного краю, у ситуації нового мовного, культурного, ментального, побутового, господарського середовища, українці Вінніпегу вдалися до сакралізації власного релігійного локального досвіду. Бо саме в ньому вбачали можливість не лише знайти внутрішній духовний резерв, який допоміг би подолати, перебороти наслідки непристосованості до нових умов, але й сподівалися утримати традиційну, властиву для них організацію укладу життя, культуру, особливості освіти та виховання дітей, сприйняття навколишнього світу, так би мовити, «дух українства», причому досить тривалий період часу робили це не на усвідомленому, а на підсвідомому рівні, позаяк перші емігранти переважно були малоосвічені. З появою представників більш освічених хвиль еміграції цей процес лише посилювався.

Прикметним є те, що церква відгукнулася на запити своїх вірян. У свій час, розуміючи всі небезпеки вільного світу, митрополит Іларіон зазначав: «... Українська православна церква усім своїм синам у розсіянні сущим, голосно каже: Бережіть усе своє рідне! Бережіть, щоб не винародовуватися, щоб не забути народу, з якого ти вийшов» [5, с. 9]. Суголосні думки ширилися в Українській католицькій церкві: «Обов'язком усіх українських церков є, отже, вчити і словом, і ділом про правдивий християнський український патріотизм, тобто про правдиву діяльну і надприродну любов до всього українського. Така вітка української церкви, що не виконує цього завдання, перестає, тим самим, бути рідною церквою і стає знаряддям винародовлення або національної зради на користь якогось іншого народу, чи навіть загарбника ...» [6, с. 10].

За підтримки церкви українські емігранти не впали у зневіру, не піддалися асиміляції, натомість наполегливо, творчо вибудовували матрицю української духовної самобутності; вони сповідували догмати віри, брали участь у релігійних обрядах та ритуалах; вивчали свою історію, зберігали пам'ять про видатних українців, культивували українські традиції та звичаї, літературну, мистецьку, танцювальну, пісенну спадщину, традиційні ремесла, сакральну культуру, символи; розвивали освітнє середовище, громадську, суспільну активність.

Водночас церква виконувала функцію соціального контролю в житті мирян: регламентувала дні праці та дні свят, встановлювала заборони працювати у свята; визначала дні для дотримання посту, таким чином контролюючи харчування парафіян; час весіль та хрестин. Завдяки Церкві у світ суцього буття українців-емігрантів входив Бог як вищий авторитет, якийсь потойбічний спостерігач і суддя, який виконує амбівалентну функцію, караючи людей і допомагаючи їм. Він ставав одночасно джерелом і залежності, і співучасті [7, с. 315]. Таким чином, відбувався вплив сакрального на побутове як наслідок формування специфічної культури існування, регламентованої сакральним.

Не менш знаковою була роль церкви у плеканні українських ціннісних маркерів ідентичності, насамперед: позитивного, шанобливого ставлення до священника, родини, співвітчужців.

Як правило, в українській релігійній традиції священник сприймався не лише як духовний батько, знавець канону, молільник, а скоріш як

розрадник, порадник у складних життєвих обставинах, громадський діяч, ретранслятор новин, суспільно-політичних уподобань тощо. Переважно домінувало емоційно-сентиментальне сприйняття його постаті як доброї людини. Таке сприйняття, зрештою, вкорінилося і культивувалося в діаспорі: «Кожен священник Української церкви все життя своє добре пам'ятає, що «Служити народові — то служити Богові», а тому самовіддано служить своєму Українському народові: в Церкві богослуженнями й требами; пастирством; учительством; законовчительством по школах; культурно-освітньою працею в парафії; місійною службою; добродійною та опікунчою працею для сиріт, вдів, немічних та старих своєї парафії; життям своїм подає добрий приклад побожного, морального й національного життя. Такий священник є справді пастир» [8, с. 57]. Як приклад, можемо навести постаті Митрополита Іларіона, єпископа Василя Ладика, під керівництвом яких українські церкви Вінніпегу не лише духовно та організаційно зміцнилися, але й посприяли перетворенню канадських українців на впливові християнські спільноти.

Традиційним для українця-землероба є цінність власної родини, розуміння сім'ї як домашньої церкви. Від міцності та чисельності сім'ї залежало її виживання, адже праця на землі потребувала робочих рук. На нових землях саме велика сім'я, її працьовитість, шанобливе ставлення до старших, внутрішньосімейний демократизм ставали запорукою успішного господарювання. Демократизм сімейного устрою українців уможливив партнерські відносини між чоловіком та жінкою. Водночас саме жінка в українській родині була берегинею роду, національних традицій, української мови, фольклору, мистецтва, що стало особливо цінним в умовах чужого мультикультурного середовища.

Цінність сім'ї розуміла церква, вважаючи її не лише осередком збереження батьківської віри, духовності, але й осередком збереження національної культури, національної свідомості, національної ідентичності. Під опікою церков українські родини створювали релігійні, громадські, культурно-освітні осередки, організовували хори, оркестри, гуртки тощо. Церква в діаспорі десятиліттями практикувала участь у спільних родинних трапезах після завершення недільних богослужінь, організацію сімейних пікніків, сімейних переглядів фільмів, екскурсійних подорожей тощо.

Важливим компонентом вираження української ідентичності в сакральній культурі діаспори є явище гуртування спільноти. Показовими прикладами такого феномену можна вважати ініціативи створення Конгресу українців Канади та Ліги українських католицьких жінок. Конгрес українців Канади — громадська представницька рада, створена 1940 року у Вінніпезі. Ініціаторами її створення, з-поміж інших, були Братство українців католиків та Союз українців-самостійників — об'єднання, яке ініціювало створення у Канаді Української греко-православної церкви (нині — Української православної церкви Канади). Першим президентом КУК було обрано релігійного та громадського діяча, українського католицького священника Василя Кушніра [9, с. 78].

Ліга українських католицьких жінок створена у Вінніпезі 1944 року. Впродовж десятиліть вона сприяла розвитку і збагаченню духовності, моральних та духовних цінностей, збереженню та розвитку української мови, культури, ідентичності в Канаді. Таким чином, сфера сакрального ставала базовим фундаментом вибудови почуття відповідальності перед власною громадою, своїм народом.

Окремим пластом вираження української ідентичності у Вінніпезі є сакральна архітектура та мистецтво. На нашу думку, саме в цій царині чи не найповніше виявляється менталітет народу, його світовідчуття, світосприйняття, особливості національного характеру, ідеали, прагнення, смаки, розуміння прекрасного. Форма сакральних споруд не лише символізувала елементи християнської віри, але й виконувала інформативну функцію впізнаваності, самобутності. Вказувала на присутність і відмінність громади, якій вона служила, була іконою ідентичності, а її дизайн виходив за рамки релігійного значення [10].

На практиці, будуючи церкви, українські емігранти, з одного боку, вдавалися до спрощення архітектурних форм їх ідеалізації, з іншого — вражає їхня стильова різноманітність. Зазвичай храми будувалися за зразками архітектури східної християнської церкви в Україні, шляхом наслідування та творчої інтерпретації двох варіантів основних європейських стилів церковного будівництва: старовізантійського (X–XI ст.ст.) та українського бароко (XVII–XVIII ст.ст.).

Українські церкви мали певні загальні архітектурні особливості. Храм мислився як символ гармонійної організації хаосу буття силою Божого Слова. Тому вже зовнішні пропорції його мали бути бездоганними і визначати ідею гармонії, що водночас і пов'язана з докільцям, і виділяється з нього [11]. Зовні сакральні споруди мали яскраво виражене спрямування вверх та були увінчані куполами. Церкви будувалися «обличчям» на схід. Невід'ємним атрибутом інтер'єру був квадратний вівтар та багато прикрашений, досить часто позолотою, іконостас. Внутрішні стіни святинь прикрашалися мальованими іконами, фресками, мозаїкою. У дерев'яних церквах стіни не фарбували, але використовували різьбу та ікони написані на дереві. Крім цього, стелі та куполи в церквах різного типу майже завжди були пофарбовані в синій колір із зірками різної форми, які символізували небо [12, с. 9].

На перших порах, відчуваючи неабиякий брак рідної церкви, бажання якнайшвидше мати свій Дім Божий, піонери еміграції споруджували примітивні будівлі, почасти схожі на прості фермерські будинки. Святині з грубо обтесаних дерев'яних балок віддалено уподібнювалися до дерев'яних церков, форми яких пам'яталися з рідних околиць [13, с. 88]. Водночас вони були прямим продовженням багатівікових народних традицій будівництва з дерева.

Унікальністю українського сакрального будівництва Вінніпегу є те, що проектування, побудова, внутрішнє та зовнішнє оздоблення храмів переважно здійснювалося високопрофесійними українцями-емігрантами, перед якими, з-поміж іншого, постали складні завдання реалізації не лише загальноприйнятого принципу «церква — символ віри, мистецький твір»,

але й врахування та втілення у будівлях українських традиції, специфіки українського церковного канону будівництва.

Показовим прикладом є церква Святого Миколая — перша українська католицька церква Вінніпегу й усієї міської Канади. Невипадковим було наречення святині ім'ям Святого Миколая, адже він у народному світогляді українців завжди вважався найближчим до людей, тим паче, до людей у складних обставинах адаптації на чужині. Впродовж історії споруду церкви тричі перебудовували, однак при цьому ретельно зберігали її неповторні східні риси. Нинішнього вигляду святиня набула у 1966 році. Сучасна церква — архітектурний доробок Олекси Нитчука (1907–1990), її архітектурний стиль поєднання форми і функціональності модерного дизайну з деталями найдавніших зразків української архітектури [14, с. 49]. Домінантною формою святині є величезний купол Візантії. За своєю концепцією вона нагадує собор Святої Софії у Константинополі. На фронтоні церкви мозаїчне зображення Христа, під яким напис «988–1988, 1000-ліття хрещення України». Напис подано українською та англійською мовами як свідчення закріплення в пам'яті знакової події для українців та України.

Окремим феноменом творення традиційної української сакральної архітектури у Канаді в першій половині ХХ ст. була діяльність отця-місіонера Філіпа Ру (1883–1960). Народившись у Франції, здобувши освіту в Німеччині, отець-місіонер на деякий час з візєю облатів потрапляє в Україну, де навчається говорити, читати українською мовою, виявляє неабиякий інтерес до вивчення специфіки візантійської та української архітектурних шкіл. Прибувши до Канади, починає будувати церкви. У проектуванні та спорудженні церков Ру демонстрував невідомий інтерес та пошану до архітектурних традицій України, свідомо зберігав «український» вигляд сакральних споруд [15]. Найвідомішою з-поміж тридцяти церков, побудованих архітектором у Канаді, безперечно, вважається Церква Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії — «степова катедрa» у містечку Кукс-Крік поблизу Вінніпегу. При будівництві споруди враховано гармонійне поєднання зовнішніх пропорцій та довкілля. Церква у формі хреста, прикрашена вісьмома куполами, на високому міцному фундаменті яскраво виділяється на тлі неба та є неабиякою окрасою місцини, на якій побудована [12, с. 91]. Водночас є своєрідним вираження української сакральної спадщини.

Нового звучання сакральна архітектура Вінніпегу набула після Другої світової війни, часу притоку освічених та висококваліфікованих українців-емігрантів — архітекторів, мистецтвознавців, художників, різьбярів та більшої фінансової спроможності канадських українців, зростання їх національної свідомості. Склалася ситуація, яка уможливила за кордоном відновлення традиції храмового будівництва та облаштування церков, перерваної в Україні тоталітарним радянським режимом.

Дослідники виділяють чотири ключові течії сакральної архітектури, які представлені у Північній Америці, зокрема й у Вінніпезі: еkleктичні будівлі сучасної техніки та матеріалів, які повторюють стильові характеристики візантійського стилю, традиції українського народного дерев'яного будівництва або козацького бароко XVII–XVIII ст.; споруди сучасної конструкції, у композиції яких використано куполи різних стилів як головних

елементів української ідентичності; будівлі сучасної конструкції і техніки, в яких архітектори творчо намагаються викликати асоціації з українською архітектурною спадщиною і її традиціями; споруди, у яких інтерпретовано багатющу спадщину української сакральної архітектури та пристосовано до сучасних модерних засобів конструкції і мистецьких форм вислову [16, с. 151].

Знаковою релігійною спорудою українців Вінніпегу вважається кафедральний собор Святих Володимира та Ольги. Перша церква, збудована українцями на місці сучасного собору, постала ще у 1907 році. З цього часу вона неодноразово перебудовувалася. У 1948 році починається спорудження нині відомої за планом архітектора Дж. Семменса. Однак внутрішнє оздоблення споруди, стінні розписи, різьблення виконують митці-українці — видатний мистецтвознавець, найавторитетніший на Заході іконописець-візантиніст Святослав Гординський (1906–1993); живописець Роман Пачовський (1911–1968), іконописець-вітражист Роман Коваль (1920–2004), який, з-поміж іншого, став автором церковного кивоту. Мистецьке різьблення іконостасу належить скульптору-монументалісту Сергію Литвиненку (1899–1964), його іконописний розпис — Святославу Гординському [14, с. 40].

Однією з унікальних особливостей собору є велика кількість вітражних вікон. Їхніми авторами стали скульптор і живописець, академік Королівської Канадської Академії мистецтв Леонід Молодожанин (1915–2009) та вітражист, іконописець, графік Петро Холодний (1902–1990). Тематичному наповненню зображальних елементів вітражів передувала копітка робота. Усі без винятку композиції мають потужний символічний зміст. Так, окрема серія вітражів присвячена подіям християнської історії України, зокрема: хрещенню княгині Ольги та князя Володимира; першим канонізованим давньоруським святим Борису та Глібу; подвижникам віри християнської на українських землях Святим Антонію та Феодосію Печерським; князю Ярославу Мудрому; діяльності Нестора Літописця; феномену «Слово о полку Ігоревім». Зазначена серія вітражів є досить образною у греко-католицькій святині, адже вкотре засвідчує спільність київського християнського коріння церкви, звернення до її історичних витоків. Не менш символічними є зображення козацької Богородиці та гетьманів України як данина пошани власній історії та захисникам народу, рідного краю. Українським колоритом збагачений вітраж Різдва Господнього, який зображує гуцула з трембітою, українських колядників та сніп-дідух як символ родючості української землі та дар українців-землеробів прийдешньому Богові. Важливими для розуміння християнської традиції та її спадкоємності є вітражі Воскресіння Христове та історія катедри. З-поміж масиву композицій виділяється зображення, в якому йдеться про спробу єднання православної та греко-католицької церков часів Веляміна Рутського та Петра Могили. Особливого значення набуває вітражна композиція, присвячена Іванові Мазепі, яка виходить за межі вузького конфесійного сприйняття, натомість православний гетьман України розглядається як символ-намагання утвердити українську державність, як символ фундатора розвитку української освіти, як будівничий сакрального простору укра-

їнського бароко. Звернення до витоків української ідентичності втілено в зображенні, адресованому Маркіяну Шашкевичу — ініціатору національного відродження на західноукраїнських землях [17]. Неабияким доповненням дизайну слугують вітражні композиції нижніх вікон із зображенням емблем різних куточків України. Офіційне відкриття собору відбулося у 1951 році, саме з цього часу він стає осередком багатьох важливих подій для історії Української греко-католицької церкви та українців в Канаді [14, с. 37].

Сповненою символізмом є українська католицька церква Покрови Пресвятої Богородиці у Вінніпезі. Покрова Богородиці — це ікона і водночас свято, яке особливо шанується в Україні та належить до 12 найбільш урочистих релігійних свят. Відомо, що першу церкву українські віряни збудували 1926 року в традиціях барокової архітектури [14, с. 67]. У 1961 році на місці старої церкви споруджено нову за планом Віктора Денеки (1922–2010). Архітектор уміло поєднав модерний архітектурний дизайн з компонентами традиційної української сакральної естетики. Внутрішнє оздоблення, стінопис та вітражні роботи належать митцям Теодору Барану (1911–1995) та Роману Ковалю (1920–2004). У центральній частині храму — велична ікона Покрови Богородиці авторства Святослава Гординського. У церкві експонується ікона Пресвятої Покрови Модеста Сосенка [14, с. 69].

Вираженням модерної української архітектури є церкви Святого Михаїла та Святого Йосифа у Вінніпезі, споруджені у першій половині 1960-х років — зразки архітектурного таланту Радослава Жука (1931), професора архітектури, почесного члена Королівського товариства архітекторів Канади. Архітектурні споруди Радослава Жука відзначаються чистотою форм, умілим володінням ритмом та динамічно-геометричними формами. Їм властиві деякі спільні риси, наприклад: три або п'ять верхів, чіткий геометричний ритм, висока дзвіниця, яка ніби перегукується з контурами верхів церкви, приземкуватий об'єм [16, с. 151]. Кожна з проєктованих Радославом Жуком споруд є оригінальним твором, що гармонійно поєднаний з навколишнім ландшафтом [16, с. 152]. Водночас церкви мають яскраво виражену українську ідентифікацію.

Символічним архітектурним рішенням вирізняється церква Святого Михаїла — масивна цегляна будова на залізобетонних основах прямокутної форми з високою півкруглою вежею над святилищем, що символізує оборонний щит Архистратига Михаїла і три її хрести — три Божі особи та Голгофу. Зовні на щиті зображено тризуб як своєрідну присвяту-спомин епохальної події в історії — хрещенню Русі-України. Внутрішнє оздоблення святині повністю належить Роману Ковалю та вважається чи не найбільшим досягненням митця [18, с. 428]. Оформлення церкви — прекрасний зразок трактування погляду на християнство як вчення про любов. На запрестольній стіні — мозаїка з зображення Христа, Архангелів Михаїла та Гавриїла, дванадцяти Апостолів, князя Володимира та Княгині Ольги. Велична композиція домінує над усім простором церкви, випромінює радість і благородне ставлення до людини, водночас відчувається питомо українська ідея сопричастя небесного та земного — ключовий постулат софійного розуміння Творця.

Церква Святого Йосифа — зразок реалізації сміливого архітектурного задуму, поєднання традиційних елементів абстрактним способом, використовуючи сучасні технології будівництва. Так, п'ять куполів святині закріплені на квадратних ажурних металевих каркасах. Складається враження, що вони ніби витають у повітрі над храмом. Окрім цього, зовнішні стіни святині прикрашені елементами української вишивки. Модерна інтерпретація традиційного канону українського сакрального будівництва є вираженням здатності архітектора-українця відчувати дух сучасного християнства.

Нині церква Святого Йосифа стала місцем паломництва багатьох людей, не лише християн різних конфесій, а й представників інших релігій. Її популярність пов'язана з постаттю Василя Величковського — єпископа Української греко-католицької церкви, беатифікованого Папою Римським Іваном Павлом II. При церкві є каплиця з нетлінними мощами Василя Величковського та діє музей Блаженного. Це місце своєрідного нагадування про стражденню долю українського народу її релігійних провідників.

З-поміж масиву релігійних споруд Вінніпегу заслуговує на увагу бароковий кафедральний собор Пресвятої Трійці Української православної церкви Канади. Проект собору виготовили відомі українські архітектори, які після Другої світової війни опинилися в еміграції — професор Олекса Повстенко (1902–1973) та Юрій Корбін (1911–1984) [19, с. 74]. Урочисте відкриття й освячення собору відбулося у 1962 році за участі предстоятеля Української православної церкви Канади митрополита Іларіона (Огієнка). У 1974 році встановлено різьблений іконостас, роботи архітектора, скульптора, представника української барокової школи Юрія Кодака (1916–1991). Іконопис та стінопис — вираження мистецького хисту Віри Сенчук (1952 р.н.), представниці візантійсько-ренесансного стильового синтезу. Мисткиня є авторкою високомистецького образу Канадської Богородиці, сповненого потужним символічним посилом. Так, у правій руці Богородиця тримає кленовий листок, формою схожий на державний герб Канади, а кольором на життєдайність віри у Христа. Другий символ — це сім колосків пшениці обабіч постаті Марії: то сім таємниць і сім дарів Святого Духа; самі колоски символізують і евхаристичний хліб і добробут. Третій символ — два храми в медальйонах — собор Святої Софії у Києві й собор Святої Трійці у Вінніпезі, що виражають ідею єдності Української православної церкви в Україні та Канаді [20, с. 109–110]. Завершальним етапом у зовнішньому оздобленні стало встановлення у 1988 році на фасаді собору мозаїки зі зображенням Святої Трійці, розробленої скульптором, академіком Королівської Канадської Академії мистецтв Леонідом Молодожанином.

Безперечно, зазначений огляд не дає розуміння повної картини вираження української ідентичності в сакральній культурі Вінніпегу. Проблематика є доволі глибокою та передбачає ґрунтовне історико-філософське дослідження, адже йдеться про осмислення не лише архітектурних форм, мистецьке вираження, але й про розуміння потуг окремих постатей — авторів реалізації проектів та тисяч українців, їхнього прагнення зберегти українську духовну самобутність. Окрім символізму сакрального будівництва, церкви Вінніпегу впродовж історії були і нині залишаються осе-

редками культивування національного духу, збереження традицій та історичної пам'яті, тому саме в цьому аспекті є цікавими для подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Рудницький Яр. З подорожей по Канаді 1949–1959. Монреаль : Вид-во Івана Тиктора, 1959. 128 с.
1. Філософський енциклопедичний словник. Довідкове видання / під ред. В. Шинкарука. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
2. Козловець М. А. Ідентичність: поняття, структура і типи *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2011. № 57. С. 3–9.
3. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с.
4. Митрополит Іларіон. Книга нашого буття на чужині. Вінніпег : Українське Наукове Богословське товариство, 1956. 167 с.
5. Біланюк П. Українська церква її сучасне і майбутнє. Торонто-Чикаго : Комітети Оборони Обряду і Традицій Української Католицької Церкви в Канаді і З.Д.А., 1966. 31 с.
6. Филипович Г. Релігійна ідентичність українців діаспори в контексті їхнього повсякденного життя. *Релігія та соціум*. 2013. № 3–4. С. 311–319.
7. Митрополит Іларіон. Українська культура і наша церква. Ідеологія Української Православної Церкви. Вінніпег : Товариство «Волинь», 1991. 84 с.
8. Баран О. *Праця для церкви і народу: життя і діяльність о. д-ра Василя Кушніра* Вінніпег : Вид. фонд о. д-ра В. Кушніра, 1995. 215 с.
9. Lehr J. C. The Ukrainian Sacred Landscape: A Metaphor of Survival and Acculturation. *Material History Bulletin*. 1989. Vol. 29. Pp. 3–11. URL: <https://bit.ly/3XH19Pn>.
10. Попович М. В. Нарис історії культури України. Сакральна архітектура. Київ, 1998. С. 87–104. URL: <https://bit.ly/3Jatd7M>.
11. Rotoff B., Yereniuk R., Hryniuk S. Monuments to faith Ukrainian churches in Manitoba. The University of Manitoba Press, 1990. 197 p.
12. Кейван І. Українські мистці поза Батьківщиною. Едмонтон; Монреаль : Clio Editions, 1996. 226 с.
13. Ковч-Баран А. М. Українські католицькі церкви Вінніпегської архієпархії. Альтона. Манітоба : Фрінзен Принтерс, 1991. 460 с.
14. Ру Филип Місіонер і Будівничий (Автобіографія) Вінніпег : Поступ, 1960. 55 с.
15. Тимків Б. М. Мистецтво України та діаспори: дереворізьба сакральна й ужиткова. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2012. 316 с.: іл.
16. Stained Glass — Details & Photos. Ukrainian Catholic Metropolitan Cathedral — Sts. Vladimir & Olga. URL: <https://bit.ly/3Jd348x>.
17. Шкандрій М. Творчість Романа Коваля. *Західноамериканський збірник*. Едмонтон-Острог, 2008. С. 415–436.
18. Одарченко П. Олекса Повстенко: архітектор і мистецтвознавець. *Сучасність*. 1973. № 9 (153). С. 61–76.
19. Степовик Д. Історія української ікони Х–XX століття. Київ : Либідь, 2004. 440 с.: іл.

Надійшла до редакції 12.03.2023
Рекомендовано до друку 24.04.2023

Nataliia KULISH

(The University of Manitoba, Canada)

Expression Of Ukrainian Identity In The Sacred Culture Of The City Of Winnipeg

The expression of Ukrainian identity in the sacral culture of the city of Winnipeg has been studied. It is noted that religious identity became the basis for the preservation of Ukrainian national identity in the diaspora. With the support of the church, Ukrainian emigrants did not fall into despair, did not succumb to assimilation, instead persistently and creatively built a matrix of Ukrainian spiritual identity: professed dogmas of faith, participated in religious rites and rituals; studied their history, preserved the memory of outstanding Ukrainians, cultivated Ukrainian traditions and customs, literary and artistic heritage, traditional crafts, sacred culture, symbols; developed the educational environment, public, social activity. It is established that the church performed the function of social control in the lives of the laity and at the same time nurtured Ukrainian value markers of identity, first of all: a positive, respectful attitude towards the priest, family, co-religionists. It played an important role in uniting the Ukrainian community. It is emphasized that it is in the sacred culture that the mentality of the people, its worldview, world perception, features of the national character, ideals, aspirations, tastes, and understanding of the beautiful are most fully revealed. The form of sacred buildings not only symbolized the elements of the Christian faith, but also served the informative function of recognition and identity. It is noted that the uniqueness of Ukrainian sacred construction in Winnipeg is that the design, construction, interior and exterior decoration of churches was mainly carried out by highly professional Ukrainian emigrants, who, among other things, faced difficult tasks of implementing not only the generally accepted principle «the church is a symbol of faith, a work of art», but also the consideration and embodiment of Ukrainian tradition in modern style buildings. In practice, when building churches, Ukrainian emigrants, on the one hand, resorted to simplifying the architectural forms of their idealization, on the other hand, their stylistic diversity is impressive. Churches were usually built according to the architecture of the Eastern Christian Church in Ukraine, by imitating and creatively interpreting two versions of the main European styles of church construction: Old Byzantine (X–XI centuries) and Ukrainian Baroque (XVII–XVIII centuries). Key trends of sacred architecture presented in Winnipeg are highlighted. Samples of architectural solutions, sacred buildings, key features and symbolic meaning are highlighted. Emphasis is placed on the participation of architects and artists from Ukraine in the implementation of the construction of the sacred space of Winnipeg. It is established that the problem is quite deep and involves further scientific understanding of the practical role of the sacred space as centers of cultivation of the national spirit, preservation of traditions, educational, linguistic environment and historical memory.

Keywords: *Ukrainian identity, sacred culture, church, symbolism, diaspora, Winnipeg.*